

Kauza Šumava – skúška inteligencie Českého národa?

(Mgr. Jozef Vojtek, Občianske združenie Matej Korvín, Slovenská republika, e-mail: ozmatejkorvinzavináčgmail.com)

Zhrnutie

V Národnom parku Šumava (NPŠ) bola po orkáne Kyrill v rokoch 2007-2011 aplikovaná **dogma bezzásahovosti**. Táto predpokladá, že v chránenom území sa s prípadnou kalamitou príroda vysporiada sama, teda bez zásahu človeka. Túto dogmu v NPŠ razantne podporili niektoré mimovládne organizácie a aj časť vedeckej obce Českej republiky. O úlohe masmédií hlavného prúdu škoda hovoriť. Výsledkom bola kalamita nebývalých rozmerov.

Na mieste cca 20 000 ha rozpadnutých smrekových lesov Šumavy sú dnes polomy alebo holiny. Vedy ekologické i lesnícke majú už dnes pomerne presné predstavy o samonávrate lesa na nelesné plochy. Prirodzený návrat smrekového lesa do zničených oblastí NPŠ bude trvať pravdepodobne mnoho storočí. Kalamitné plochy nadobudnú po zotlení kmeňov drevín vzhľad lesostepi. Maloplošné lesíky budú obklopené rozsiahlymi trávnatými porastmi, v ktorých časom prevládne psica tuhá (*Nardus stricta*) a pôda pod nimi aj v dôsledku intraskeletovej erózie zdegraduje. Je otázkou, či takýto výsledok má byť účelom jestvovania nejakého národného parku.

Tragické následky aplikácie bezzásahovosti je na Šumave možné vidieť na vlastné oči už dnes - v zastrčenom a obtiažne prístupnom Židovskom lese. Tento „les“ má rozlohu 430 ha a je 170 rokov od svojho výrubu. Smrekový les sa tu sám od seba obnovil na mizivom podiele vyrúbanej plochy a aj to iba v jestvujúcom tieni plodiacich skupín drevín.

Aplikácia bezzásahovosti v NPŠ bola podľa nášho názoru z hľadiska vecného nesprávna a z hľadiska právneho protizákonná. Vzhľadom na iné absurdnosti európskych i svetových politík posledných 25 rokov (vtáčia chrípka, prasačia chrípka, kauza SLAK, KMO a pod.) predpokladáme, že kauza Šumava bola ďalšou zo skúšok inteligencie Českého národa, skúškou, aj keď s „odretými ušami“, zatiaľ zvládnutou.

Veľkoplošný rozpad ihličnatých lesov v NPŠ - súvislosti svetové

Ihličnaté porasty sa na severnej pologuli Zeme nachádzajú v dvoch ekologicky odlišných oblastiach. Na strane jednej to je severská tajga - na obrovských plochách subpolárneho klimatického pásma. Na strane druhej sú to podstatne menšie plochy izolovaných ostrovov vyšších polôh pohorí mierneho klimatického pásma. Medzi ne patrí aj Šumava. Vývoj prirodzených lesov oboch oblastí vo veľmi dlhých časových úsekoch prebiehal odlišne.

Pre ihličnaté lesy mierneho klimatického pásma bol typický tzv. malý vývojový cyklus lesa. Jedna generácia lesa je po 300-400 rokoch plynulo vystriedaná generáciou nasledujúcou.

V severskej tajge sa uskutočňuje tzv. veľký vývojový cyklus lesa. Rozdiel medzi veľkým a malým vývojovým cyklom lesa je ten, že v rámci veľkého vývojového cyklu dochádza po niekoľkých malých cykloch k veľkoplošnému rozpadu klimaxového lesa a k jeho vystriedaniu stepou, prípravným lesom a prechodným lesom.

Dôvodom zániku klimaxového lesa severskej tajgy po niekoľkých malých cykloch je nedostatočný rozklad opadanky v daných ekologických podmienkach a jej zhrubnutie do tej miery, že semenáčky

drevín nasledujúcej generácie lesa už nie sú schopné zakorenenia. Ekologickou príčinou uvedeného vývoja severskej tajgy sú nízke teploty a zamokrenosť.

Vyššia rýchlosť rozpadu opadanky ihličnatého lesa v miernom klimatickom pásme Zeme umožňuje neustále sa ujímanie semenáčikov drevín a tým aj plynulý prechod generácie lesa zanikajúcej do generácie nasledujúcej.

Veľkoplošný rozpad smrekových lesov v NPŠ v dôsledku kalamitného premnoženia lykožrúta smrekového imitoval rozpad lesa v severskej tajge, teda spoločenstva, pre ktorého jestvovanie na Šumave ekologické podmienky nie sú a ani nebudú.

Veľkoplošný rozpad ihličnatých lesov v NPŠ - súvislosti československé

Aplikovaná veda lesnícka v Habsburskej monarchii a neskôr v ČSR a v ČSSR bola zhodou priaznivých okolností svetovou špičkou. Jedným z jej odvetví bol aj výskum vývoja v jestvujúcich pralesoch Československa.

Lesnícky výskum v pralesoch na území Československa v minulých desaťročiach potvrdil:

- prítomnosť tzv. malého vývojového cyklu lesa aj v smrekových pralesoch,
- maloplošnosť jednotlivých jeho štádií a fáz. Šlo teda o plochy niekoľkých desiatok árov až niekoľko málo hektárov (a nie stoviek až tisícov hektárov ako v NPŠ počas nedávnej kalamity),
- plynulosť prechodu medzi generáciou lesa zanikajúcou a generáciou lesa nastupujúcou,
- trvanie prechodnej fázy výmeny generácií lesa cca 60 rokov,
- nepretržitú prítomnosť porastovej mikroklímy v prechodnej fáze výmeny generácií lesa a
- prítomnosť pralesných endemitov.

Z uvedeného vyplýva, že lesnícky výskum na území Československa v smrekových pralesoch nepotvrdil ani ich veľkoplošný rozpad a ani vystriedanie lesa stepou v období striedania jednotlivých cyklov.

Nepriamym, ale nevyvrátiteľným dôkazom jestvovania porastovej mikroklímy a neprítomnosti stepnej medzifázy v momente striedania generácií pralesa je prítomnosť pralesných endemitov v ňom. Ide síce iba o malú skupinu druhov, ktoré sa však v súčasných hospodárskych lesoch, kde po ich výrube dochádza ku krátkodobému odkrytiu plochy a k vzniku stepnej mikroklímy, nevyskytujú.

Veľkoplošný rozpad ihličnatých lesov v NPŠ - súvislosti ekologické a ekozozologické

Z uvedeného vyplýva, že veľkoplošný rozpad smrekových lesov v NPŠ v dôsledku kalamitného premnoženia lykožrúta smrekového v rokoch 2007-2011 bol z hľadiska požiadavky dodržiavania ekologických podmienok lesného porastu a režimu prirodzeného lesa neprijateľný z dôvodov:

- rýchlosti odumretia lesných porastov (1-2 roky namiesto 60 rokov v smrekovom pralese),
- neprítomnosti semenáčikov nasledujúcej generácie lesa na prevládajúcom podiele postihnutých plôch kvôli prílišnému zápoju predchádzajúcej generácie lesa pred jej uschnutím,

- nevhodnosti ekologických podmienok pre klíčenie a odrastanie semenáčikov smreka pod mŕtvymi drevinami kvôli nadmernej hustote a výške trávnych porastov, ktoré sa tu po uvoľnení zápoja odumretých korún drevín rozvinuli v priebehu 1-2 rokov,
- neprítomnosti plodiach drevín na rozpadnutých plochách pre nasledujúcich cca 80 rokov,
- zániku porastovej mikroklímy v mŕtvych lesoch a jej vystriedaniu mikroklímou stepi,
- postupného vymretia mnohých stoviek tzv. pravých lesných druhov organizmov ekologicky viazaných na podmienky porastovej mikroklímy smrekového lesa.

Rastliny a živočíchy obývajúce smrekový les sú vo svojej prevládajúcej väčšine druhy ekologicky úzko špecializované. Sú teda schopné žiť iba v mikroklimatických podmienkach lesa. V prípade zániku týchto podmienok populácie týchto druhov sa z postihnutých stanovišť odsťahujú alebo tu vymrú a sú vystriedané druhmi znášajúcimi nové ekologické podmienky, teda druhmi stepnými.

Teploty povrchov kmeňov drevín a pôdy boli v NPŠ objektívne odmerané v roku 2011 (ENKI Třeboň). Rozdiely medzi teplotami zapojeného lesa a teplotami polomu počas slnečných letných dní predstavujú až 20oC.

Populácie druhov rastlín a živočíchov, ktoré kvôli experimentu s bezzásahovosťou v NPŠ museli na ploche 20 000 ha vymrieť, sú väčšinou druhy nenápadné a esteticky málo atraktívne. Ako také nemajú ani hovorcov a ani zástancov v NGO a v masmédiách hlavného prúdu. Lenže práve ony sú podstatou ekologickej stability smrekového lesa.

Rodinným striebrom ochrany prírody moderného štátu sú pralesy. V rámci strednej Európy predstavujú takéto lokality vzorku prírody, ktorá sa vyvíjala bez zásahu človeka za posledných 10 000 rokov. V rámci nedávnej lykožrútej kalamity v NPŠ zaniklo aj niekoľko pralesov a pralesovitých porastov. Rozpad jedného z nich, pralesa „Prameny Vltavy“, považujeme z hľadiska historického a kultúrneho významu rieky Vltavy pre Čechov za ťažku do tváre Českého národa, za jeho verejné poníženie v priamom prenose.

Veľkoplošný rozpad ihličnatých lesov v NPŠ – porovnanie so Slovenskou republikou (SR)

Koncom roka 2004 bolo územie Slovenskej republiky postihnuté víchrícou, v dôsledku ktorej vznikli polomy smrekových lesov v desiatkach lokalít v chránených i nechránených územiach. Iba v podhorí Vysokých Tatier mali polomy smrekových lesov plochu 13 000 ha.

Rezort životného prostredia v konečnom dôsledku následnú kalamitu premnoženia lykožrúta smrekového nezvládol. V januári roku 2007, teda síce na poslednú chvíľu, ale predsa, uzrela na objednávku dvoch zainteresovaných ministerstiev svetlo sveta štúdia Národného lesníckeho centra a Štátnej ochrany prírody (obdoba Agentury v ČR) „NPR Tichá a Kôprová, štúdia posúdenia vplyvu navrhovanej činnosti na priaznivý stav predmetu ochrany“. Táto štúdia potrebu klasických lesníckych fyto-sanitárnych zásahov v chránených územiach SR odborne legitimizovala. Touto štúdiou orgány ochrany prírody SR dostali na stôl odborné zdôvodnenie svojich rozhodnutí, ktoré nastupujúcu kalamitu mohli zlikvidovať.

Pod tlakom niektorých NGO, masmédií hlavného prúdu a žiaľ, aj pod vplyvom konania Európskej komisie voči SR č. 4717/2006 za tzv. zasahovanie do biotopu európskeho významu smrekové lesy, orgány ochrany prírody SR svoje rozhodnutia o povolení potrebných fyto-sanitárnych zásahov nevydali včas, alebo ich nevydali vôbec. Paradoxom zostáva, že uvedené konanie Európskej komisie sa týkalo

údajného zasahovania do biotopu, ktorý na postihnutých plochách v skutočnosti podľa platnej legislatívy neexistoval. Dôsledkom aj tohto Kocúrkova a dôsledkom predovšetkým odborného a ľudského zlyhania pracovníkov orgánov ochrany prírody, od ich referentov až po ministrov životného prostredia SR, bolo 70 000 ha rozpadnutých smrekových lesov. V ich rámci zaniklo aj (zatiaľ) 7 smrekových pralesov.

Spomenuté konanie Európskej komisie voči SR skončilo v roku 2009. A skončilo, síce pre SR bez postihu, ale aj bez jediného slova vysvetlenia. Členský štát Európskej únie z oblasti jej východných gubernií a s občanmi zrejme čerstvo zlezenými zo stromov v rámci takejto kauzy žiadneho vysvetľovania nie je hoden.

Environmentálna hodnota rozpadnutých smrekových lesov SR činí v prepočte 190 miliárd českých korún. Táto hodnota v SR zatiaľ oficiálne nikomu nechýba. Výsledok lykožrútej kalamity rokov 2004-2013 považuje lesnícky stav SR za najväčšiu katastrofu v dejinách slovenského lesníctva. Jej výsledok by sa v rámci jedného hesla dal vyjadriť aj takto: „Ochranou prírody k jej likvidácii“.

Záver

Proti aplikácii dogmy bezzásahovosti v NPŠ by bolo možné uviesť ešte desiatky iných vecných argumentov, čo vzhľadom na rozsah takéhoto príspevku nie je možné.

V NPŠ bolo v roku 2011 od aplikácie bezzásahovosti odstúpené. Stalo sa tak v dôsledku politickej vôle vtedajšej vládnej koalície ČR, ale aj vďaka prezieravosti a osobnej statočnosti pracovníkov rezortu životného prostredia a vedenia NPŠ a aj angažovanosti časti vedeckej obce i verejnosti ČR.

Fytosanitárne zásahy lykožrútiu kalamitu v NPŠ, pomerne neskoro síce, ale zastavili.

Z uvedeného vyplýva, že dogma bezzásahovosti v NPŠ by v budúcnosti blízkej a ani ďalej použitá byť nemala. Táto dogma by nemala byť v príslušnej legislatíve ČR obsiahnutá ani priamo a ani nepriamo.